

Zicht op een zelfstandig bestaan

Zelfstandigheid is het sleutelwoord voor de Emancipatieraad (ER). Het gaat de regering om "het bereiken van een situatie, waarin ieder individu, ongeacht sekse, burgerlijke staat of leefvorm, een zelfstandig bestaan kan opbouwen, dat wil zeggen in eigen levensonderhoud kan voorzien en voor zichzelf kan zorgen". De ER onderschrijft deze doelstelling en trekt daar conclusies uit¹.

Nederland heeft reeds lang een lage participatiegraad van vrouwen. Lang hebben we daarin een welvaartssymptoom gezien. Ik herinner me discussies tussen de Vrouwenbond van het CNV en Sovjet-bezoekers, waarin de Nederlandse vrouwen de hoge participatie van hun Russische seksegenoten interpreteerden als een symptoom van armoede, en niet van emancipatie. Ik herinner me ook onze verbazing over de geringe omvang van de Zweedse woningen en de realisatie toen, dat onze grotere woningen, ook in stedelijke centra, te maken hadden met de luxueuze lagere participatie van vrouwen in Nederland.

De ER kiest voor de thans vrijwel algemeen aanvaarde doelstellingen van de eliminering der sekseverschillen als het gaat om arbeidsparticipatie; financiële zelfstandigheid (die is er nog niet bij een deeltijd baan); verzorgingszelfstandigheid (daar komen veel mannen met of zonder carrière niet aan toe) en gelijke posities van mannen en vrouwen in de maatschappelijke arbeidsverdeling.

Bij de lage participatie in Nederland van toen past de sterke groei der beroepsbevolking van nu, net zoals de lage groei der beroepsbevolking in Zweden past bij de hoge participatiegraad van toen. Maar de overstap van een lage participatiegraad voor vrouwen naar een hoge wordt uiteraard sterk gehinderd door de, ook afgezien van de groeiende participatie der vrouwen, sterke groei der beroepsbevolking in de laatste 10 à 15 jaar. Onze hoge werkloosheid en onze lage participatiegraad horen daarom bij elkaar. Zij hebben grotendeels dezelfde achtergrond.

We hebben dus twee beleidsopgaven te vervullen:

- de werkloosheid moet worden geëlimineerd;
- bij een hogere participatie.

Dit vraagt uiteraard om een sterke nadruk op de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Wellicht omdat dit vraagstuk moeilijker is dan dat van het aanbod (hoe zijn vrouwen te mobiliseren voor

W. Albeda

de arbeidsmarkt) krijgt deze kant wat minder aandacht in het ER-rapport.

En passant wordt vermeld, dat de loonvoet geen kostwinners-elementen meer behoeft te bevatten. Impliceert dat een lager minimumloon? Dat zou helpen, denk ik. Daarnaast wordt genoemd arbeidstijdverkorting (32 uur per week in 2000 liefst met behoud van bedrijfstijd, zodoende krijgen ook mannen ruimte voor hun huishoudelijke plichten). Het lijkt mij duidelijk, dat dit instrument (over het minimumloon zwijgt het rapport verder wijselijk) onvoldoende is om de vraag naar arbeid in voldoende mate op te vijzelen.

Veel uitvoeriger is het rapport over het instrumentarium aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt: een uitbreiding binnen 3 jaar van het aantal opvangvoorzieningen voor ten minste 100.000 kinderen. Uitgaande van een overheidsbijdrage in de kosten van circa 60% gaat het hierbij om f 480 miljoen structureel. Verdergaande uitbreiding is daarna uiteraard noodzakelijk. De ER volgt hierbij de cohortbenadering uit het *Beleidsplan emancipatie* van het kabinet (door de Tweede Kamer aanvaard in 1986), waarbij meisjes die vanaf 1990 18 jaar worden economisch zelfstandig moeten worden. Kennelijk heeft de ER wel problemen met het voorbehoud van het kabinet, "tenzij er kinderen onder de 12 jaar te verzorgen zijn". Om de gelijkheid van vrouwen en mannen te realiseren wordt een scholingsprogramma voorgesteld. De ER wil een scholingsplicht voor ongediplomeerde jongeren met een afgebroken vervolgopleiding en het recht op omscholing en beroepskeuze voor gediplomeerde meisjes in het Jeugdwerkgarantieplan.

De ER verwacht gunstige effecten van de cohortgewijze individualisering van het inkomensbeleid. Er komt een geleidelijke toeneming van de vrouwelijke beroepsbevolking, die het economische draagvlak verbreedt en versterkt. De betere kinderopvang zorgt voor een opwaartse druk op de produktiviteit (minder uittrekking, gevolgd door latere toetreding, ook wel het 'kinderdal' genoemd met z'n vernietiging van human capital). Ook het scholingsprogramma zal produktie en produktiviteit positief beïnvloeden. Knelpunten op de arbeidsmarkt worden vermeden. Intensivering van de scholingsinspanning is toch al noodzakelijk door de combinatie van technologische vernieuwing en ontgroening.

De ER gaat ervan uit, dat de economische effecten voor de produktie van z'n program positief zijn. Bij het *midden*-scenario van het CPB zijn de werkgelegenheidseffecten van een stijging van het arbeidsaanbod rond een derde, in 2010 ongeveer de helft. In het *hoog*-scenario zijn de uitkomsten uiteraard beter.

Interessant is, dat de ER de participatie van mannen (afgezien van hun aandeel in de algemene arbeidstijdverkorting tot 32 uur) laat bij wat ze is. Toch is er in de laatste decennia een zekere daling van de mannelijke participatie (sterker dan elders) te bespeuren. Zou het niet de moeite waard geweest zijn om, in het kader van het elimineren van verschillen, ook eens te kijken naar de mogelijkheid, gedrang op de arbeidsmarkt te voorkomen door de mannelijke participatie wat verder te ontmoedigen, of deeltijdparticipatie voor mannen uit te breiden? En waarom zwijgt men geheel over het *gedeeltelijk basisinkomen* van de WRR, dat, als men toch radicaal bezig is, veel belooft voor economische zelfstandigheid en participatiegraad?

1. Emancipatieraad, *Zicht op een zelfstandig bestaan*, Den Haag, april 1989.